

Siklósi Vilmos

Holokauszt Emlékév Zalaegerszegen

A kispesti zsidó temetőben állok egy sír előtt, az auschwitzi édesanyámra és a mauthauseni édesapámra gondolok. Elmúltam 68 éves. Ennyit megéltem e földön, mert Ők visszajöttek, nem úgy, mint 29 családtagom, akiket meggyilkolt a huszadik század örülete, a HOLOKAUSZT. Pár hónapja emlékeztünk meg a 70. évfordulóról. Miért pont a hetvenedikről? Miért ily módon? Kerek szám, lehet, de nem tudom! A holokauszt nem ünnep, nem attrakció, nem egy év, nem is politika, hanem folyamatos megemlékezés, tudatos tanítás, a múlt feldolgozása, a bűnök beismerése, kibeszélés.

Valami ilyesmi kezdődött el a tavalyi évben. Egy régi álmom valósult meg. Miért pont most? Lényegtelen.

Ember Mária *Hajtúkanyar* című regényének mottója: „Ez nem zsidó sors, hanem a magyar történelem”. Ebből kiindulva a Zalaegerszegi Zsidó Hitközség nem pályázott a holokauszt 70. évfordulóján a Civil Alaphoz. Úgy gondoltuk, hogy az emlékezés nem a zsidó polgárok, hanem a város és a megye dolga. A magunk emlékei ott élnek a szívünkben és 45 óta letesszük kavicsainkat a halottakat nem rejtő sírkőre.

Ennek fényében szeretnék szólni a zalaegerszegi és a Zala megyei holokauszt rendezvényekről. A hitközség álma valósult meg, a több éve mondottak riadtak fel álmukból.

Zalaegerszegen holokauszt konferenciával indult az év. Gyutai Csaba polgármester szavai után Kapiller Imre levéltáros szolt a zsidó társadalom 1750 és 1850 közötti éveiről. Megyeri Anna történész-muzeológus a Schütz képfestő családot elevenítette meg. Béres Katalin történész-muzeológus a zalaegerszegi zsidóság kulturális életéről beszélt a két világháború között. Csalló Gergely, a Mindszenty gimnázium tanára (ma már csak óraadó) a zsidótörvények hatását mutatta be, dr. Paksy Zoltán főlevéltáros a zalaegerszegi zsidóság gettóba zárását és deportálását vázolta, Siklósi Vilmosné a zsidó identitás 1945 utáni hitéleti alakulását követte nyomon napjainkig.

Ezt követően emlékeztünk meg a zalaegerszegi holokauszt közel 1200 áldozatáról. A gyertyagyújtást Mayer Istvánné, a koncentrációs tábor túlélője nyitotta. A második gyertyát Gyutai Csaba polgármester, a harmadikat Heisler András, a MAZSIHISZ elnöke, a negyediket Siklósi Vilmos hitközség elnök, túlélő gyermekeként, az ötödiket a marosvásárhelyi hitközségből érkezettek, végül az utolsót Petánovics Károly gyújtotta meg, aki csecsemőként élte túl a deportálást. A beszédek előtt felhangzott Pajor Tamás és Rosenberg Dani *Ha a vonatok indulnak* című, megindító dala.

A zalaegerszegi hitközségnek 1995 óta volt egy álma, hogy a volt zsinagóga toronyszobájában, ahol az I. és II. világháborús emléktáblák állnak, egy örök emlékezőhely nyíljon. Ez valósult meg 2014-ben. A kiállítás Gyutai Csaba polgármester ajánlotta a megjelentek figyelmébe, kiemelve a közösség erejét, az együtt gondolkodást, a kölcsönös tisztelet és az ősök védelmének fontosságát. Kaján Imre, a Göcseji Múzeum igazgatója szolt a láttnivalókról: a padlóra applikált egerszegi térkép

a zsidó városlakókhöz köthető házakat mutatja be, az üvegvitrin zsidó relikviáknak ad helyet, a tóratekercs formájú számítógép pedig a helyi zsidó történetet ismerteti meg az érdeklődővel. Az emlékező program a zsidó temetőben zárult.

A zsidó hitközség el kívánt helyezni egy emléktáblát a Zrínyi gimnáziumban az Auschwitzban meggyilkolt tanulók tiszteletére. Ezt az iskola tantestülete, az igazgatóval egyetértésben, nem támogatta. A zalaegerszegi Holokauszt megemlékezésen Siklósi Vilmos elnök ezt éles hangú beszédében kritizálta és egy jelképes emléktáblát avatott a tanulók neveivel, valamint ígéretet tett arra, hogy „botlókövek” formájában a tanulók nevét a gimnázium előtti járdán elhelyezteti. Ennek folyamata a polgármesteri hivatal közreműködésével idén el is indult.

Botfán, a várossal közösen, márványtáblát avattunk a volt földbirtokos Húvös József – Hirschel Salamon emlékére, az egykori birtok központja, a Húvös-kastély falán. A zsidó származású, majd katolizált földbirtokost 1944-ben a téglagyárban verték agyon.

A Holokauszt Emlékév zárásaként dr. Schweitzer Gábor tudományos főmunkatárs méltatta Paksy Zoltán és Kapiller Imre *A zalaegerszegi zsidóság története a betelepüléstől napjainkig* című kötetét. Ez is a hitközség álmai közé tartozott, hogy szülessen egy hiányt pótló tematikus könyv, közel 600 oldalon, a zalaegerszegi zsidóság történetéről. A könyv címe is érzékelteti, hogy a múlt mellett a jelennek is megvan a maga fontossága. A könyv is bizonyítja, hogy a zsidóság története egybekapcsolódik Zalaegerszeg történetével, gazdasági fejlődésével és kulturális sokszínűségével. Az egyes példányai számos helyre eljutnak, köztük a zalaegerszegi iskolákba, könyvtárakba, művelődési házakba és más szervezetekhez is.

Hitközségünk, átérezve a téma fontosságát, saját költségén – 900 ezer forint – négy oldalas cikket jelentetett meg 42 ezer példányban, a Zalai Hírlapban, így a konferencia anyagai szerkesztett formában eljuthattak a megye lakosságához. Ehhez párosult, hogy a hitközség tagjai közel 100 helyen, köztük iskolákban is találkoztak a téma iránt érdeklődőkkel, tanulókkal.

A zárás előtti pillanatban a volt zsinagóga adott méltó helyet a *Szomorú vasárnap* című színházi előadásnak. Seres Rezső életének felcsendülő dallamai töltötték be az épületet. A teltházas közönség dübörgő tapsa mellett a színészek meghatódva hajtottak fejet. A láthatatlan léggör belengte az ódon falakat.

A Zala Megyei Önkormányzat emlékére is kétirányú gondolkodást mutatott. A 2014-es évben négy temető – Búcsúszentlászló, Tornyiszentmiklós, Pethőhenye, Gelse – felújításra került. Zala-baksa temető-felújítását az önkormányzat saját pályázatán keresztül oldotta meg, így ma már a megyében 17 temető szépült meg. Az ősök tisztelete mellett az a legfontosabb, hogy mindenütt készült egy emlékező hely is, ahol a lakosok, az iskolák emlékező virágait vagy kavicsait elhelyezhetik. A szükséges anyagiakat a Zala Megyei Önkormányzat és a MAZSIHISZ biztosította, a munka szellemiségét pedig a zalaegerszegi hitközség tette hozzá.

A megyei emlékév zárásaként került sor Zóka Gyula kapcsolódó munkáiból egy fotóalbum megjelentetésére, illetve 40 képből álló kiállításának zalalövői megnyitására. A fotóalbumban Kiss Bódog Zoltán, a Zala Megyei Közgyűlés volt elnöke, Garamvölgyi György volt alelnök szövegezte a munka elkezdéséről. Az előszókat Manninger Jenő, a Zala Megyei Közgyűlés volt elnöke, Heisler András, a MAZSIHISZ elnöke és Siklósi Vilmos, a zalaegerszegi hitközség elnöke írta. Zala megye mezővárosi, falusi zsidóságának emlékezetét Megyei Anna történész, muzeológus mutatta be, 76 kép pedig a temetők múltját, jelenét idézi és bemutatja az avatás pillanatait. Az album a megye összes iskolájába eljut.

Ami talán a legfontosabb, hogy az emlékév kapcsán a tartalmat, a gondolatot, a minőséget a zalaegerszegi zsidó hitközség határozhatta meg. Igaz, ennek így is kellett történnie. Zalaegerszegen megvalósult az álom, ami hiányt pótol, illetve lehetőséget adott a múlttal való szembenézésre, de bízom abban, hogy a jelent és a jövőt is meghatározta.

Mi is volt ez az álom? Igazán csak annyi, hogy a kibeszélés elkezdődött és folytatódni fog. Legyünk nyíltak és merjük kimondani, hogy a kezdeményezés a kormányé volt és nem az önkormányzatoké. Tisztelet a kivételnek. Fontos, komoly, maradandó értékek születtek, mégis az egyik szemem továbbra is sír, mert a könyveket, albumokat még nem az iskolai könyvtárakban lapozzák és ez év április 16-án senki nem hívta a zalaegerszegi zsidóságot a megemlékezésekre, részünkről az iskolák előadótermei üresek maradtak, súlyos vita, a vitrini pénz kérdése lengte be a toronyszobai kamarai kiállítást.

Mi, zsidók, évtizedek óta csak lélekben foglalhattunk el régi helyünket, mint ahogy a fotóalbum képei üzenik. Szólva a hiányról, a megüresedett szatócsboltról, a kocsmáros nélküli ivóról, az üres házakról, a szomorúságtól fátyolos szemű, gazdátlan kutyusokról, a takarítatlan udvarokról, a dallamok nélküli zsinagógákról, imatermekről, az elárvult kéz nélküli hegedűkről.

A táj nem sokat változott, az utca képe sem, legfeljebb a port az aszfalt váltotta fel, a nagytemplom is a helyén van, a fák ősszel mindig lehullatják elsárgult leveleiket, a legelőn még egy-két tehenet is látni, s virul a biokertészet és a gyümölcsaszalás. Csak az emberek hiányoznak, bizonyos emberek: a zsidók.

A táj már nem tud megváltozni, de nagyon bízom abban, hogy mi, emberek, igen, mert talán most valami elkezdődött.

A polgári leányiskola diákjai és tanárai 1919 körül Vajda D. felvételén

